

Polskie Towarzystwo Przyrodników  
im. KOPERNIKA

# KOSMOS

Seria A  
B I O L O G I A



ROK VII

ZESZYT 4 (33)

WARSZAWA 1958

---

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO NAUKOWE

KOMITET REDAKCYJNY

*Jan Dembowski, Kazimierz Petrusewicz, Zdzisław Raabe*

Redaktor: *Włodzimierz Michałtów*

Sekretarz: *Zbigniew Pomianowski*

Adres redakcji: Warszawa, Pałac Kultury i Nauki (tel. 6.50.51, wewn. 2075)

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO NAUKOWE — WARSZAWA 1958  
Warszawa, Miodowa 10

<i>Nakład 1470 + 130</i>	<i>Oddano do składania 26.V.58</i>
<i>Ark. wyd. 7,5. Ark. druk. 6</i>	<i>Podpisano do druku 26.VIII.58</i>
<i>Papier ilustr. V kl. 70 g. 70x100</i>	<i>Druk ukoń. w sierpniu 1958</i>
<i>Zam. 213</i>	<i>Cena zł 15.—</i> <span style="float: right;"><i>A-15</i></span>

*Warszawska Drukarnia Naukowa, Warszawa, Śniadeckich 8*



Must be permitted to express  
my sorrow that there are  
not far more specimens attached  
from the 'N. S. Journal'. I  
hope some day to see it  
fully published. — You speak  
of your unidiomatic English; I  
heartily wish that one quarter  
of our English authors could  
think & write in language  
one half as spirited yet  
so simple. Once again

allow me to thank you  
very sincerely & believe me  
My dear Sir

Yours very faithfully  
C. Darwin

You were so good when I last  
saw you, as to say, that you  
would take the trouble of  
informing me (as a guide for  
myself) what you paid for the  
engraving of the shells alone.  
The plates appear to me  
admirable.

C. Darwin, 21-1-

2/10/77

Down Brompton Kent

to Comd Streyficki

return to notebook Sunday  
on New South Wales

My dear Sir

I received a few days since  
your kind & valuable present: I  
am exceedingly obliged to you  
for it, though I feel that  
I have no claim on so  
magnificent a present.

I congratulate you on having  
completed a work, which must  
have cost you so much  
labour & I am astonished at  
the number of deep subjects  
which you discuss. I



## NIEZNANY LIST DARWINA

W toku opracowywania monografii<sup>1</sup> o Pawle Edmundzie Strzeleckim (1797—1873), wybitnym podróżniku i uczonym polskim, członku Royal Society w Londynie oraz innych angielskich towarzystw naukowych, wreszcie doktorze honorowym Uniwersytetu w Oxfordzie — zwróciłem uwagę na prawdopodobieństwo bliższych kontaktów Polaka z Karolem Darwinem. Wskazywał na to między innymi fakt, że głośna książka Strzeleckiego<sup>2</sup>, za którą dostał złoty medal Royal Geographical Society, była ilustrowana tablicami, na których figurowały okazy skamielin, wypożyczone z kolekcji Darwina. (Ogółem 4 okazy).

Z drugiej strony i Karol Darwin w swoim dzienniku podróży na okręcie „Beagle“<sup>3</sup> cytuje Strzeleckiego.

Nie bez znaczenia również był fakt, że Strzelecki w ówczesnych kołach naukowych Anglii cieszył się dużą popularnością, korespondował z wieloma wybitnymi uczonymi (między innymi z Johnem Herschelem i Johnem Franklinem) i z wieloma utrzymywał bliższe stosunki, jak na to wskazuje dokument wprowadzający go do Royal Society. Na liście członków wprowadzających, znających Strzeleckiego osobiście, figurują między innymi nazwiska: Ch. Lyella, W. Brackedona, R. Browna, J. Barlowa, R. Murchisona, J. Goulda, J. C. Rossa, nie licząc członków wprowadzających, znających Strzeleckiego z pracy naukowej, wśród których figuruje m. in. Th. W. Huxley<sup>4</sup>.

Z okazji przygotowywania następnie *Wyboru pism P. E. Strzeleckiego*, który ma się ukazać wkrótce i objąć również ważniejszą korespondencję badacza, przeprowadziłem obszerniejszą kwerendę po bibliotekach zagranicznych.

Przyniosła ona wiele interesujących materiałów, a wśród nich najciekawszy w danym wypadku plon — odnalezienie w amerykańskim

---

<sup>1</sup> Paweł Edmund Strzelecki. *Podróże. Odkrycia. Prace*. Warszawa 1957. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 8°. Str. 327 + mapy, ilustracje, portrety.

<sup>2</sup> *Physical Description of New South Wales and Van Diemen's Land*. London 1845. Longman, Brown, Green and Longman's. Str. XIX + 462 + XIX tablic + 3 tabl. nrb. + 1 mapa.

<sup>3</sup> *Journal of Researches into Natural History and Geology of the Countries visited during the voyage of H.M.S. Beagle round the World...* London 1870. Str. 448.

<sup>4</sup> Paweł Edmund Strzelecki. *Podróże. Odkrycia. Prace*. Strona 263.



Uniwersytecie Yale (w New Haven) kopii zupełnie nie znanego listu Darwina do Polaka.

List ten, bez dokładniejszej daty, lecz pisany prawdopodobnie w roku 1845, wkrótce po ukazaniu się książki Strzeleckiego, ma w zasadzie charakter podziękowania za przesłany Darwinowi przez Strzeleckiego egzemplarz autorski *Physical Description of New South Wales*.

Niemniej wypowiedziane w związku z tym uwagi Darwina, a zwłaszcza jego opinia o rękopiśmiennym *Dzienniku Strzeleckiego* oraz niezwykle pochlebna ocena stylu pisarskiego Strzeleckiego — stanowią cenny przyczynek do charakterystyki dorobku polskiego uczonego.

List pisany czytelnym pismem na trzech stronach formatu 8°, datowany jest w „Down Bromley Kent“, w którym właśnie niedawno Darwin zamieszkał.

Odnalezienie listu jest w dużej mierze zasługą kustosa Yale University Library, pani Barbary D. Simison, która nie szczędziła trudu i czasu, aby ustalić zarazem dokumentację odnoszącą się do amerykańskiego okresu Strzeleckiego. Wspomnieć również należy kierownika Działu Rękopisów Yale University Library, pana Roberta F. Metzdorfa, który udzielił pozwolenia na opublikowanie listu oraz dyrektora tejże biblioteki, pana Jamesa T. Babba, za przychylny stosunek do kwerendy.

Warto dodać, że omawiany list Darwina nie tylko nie był nigdy publikowany w zbiorze jego listów, ale ponadto nie jest znany najbliższej rodzinie uczonego.

Pragnąc niezależnie od pozwolenia właściciela listu, Yale University Library, uzyskać również pozwolenie na publikację listu od rodziny i spadkobierców Karola Darwina, a w każdym razie czując się do tego moralnie zobowiązany, zwróciłem się listownie do Pani Nory Barlow<sup>5</sup> z prośbą o takie pozwolenie. Rezultatem listu była nie tylko aprobata Pani Barlow<sup>6</sup>, przeprowadzenie przez nią z własnej inicjatywy poszukiwań za korespondencją Strzeleckiego w Anglii, ale nadto trzy nader uprzejme listy oraz w ostatecznym efekcie zainteresowanie postacią i dziełem Strzeleckiego.

\*

Na zakończenie kilka słów o losie książki ofiarowanej przez Strzeleckiego Darwinowi. Po śmierci wielkiego uczonego przeszła

<sup>5</sup> Pani Nora Barlow, niezależnie od udziału w obchodach jubileuszowych oraz patronatu nad nową wyprawą naokoło świata trasą okrętu „Beagle“ — przygotowuje pełną autobiografię Karola Darwina, mającą się ukazać w pierwszej połowie bieżącego roku.

<sup>6</sup> Wyrażona — między innymi — w następujących słowach: „I am certain that my cousin, Sir Charles Darwin, Newnham Grange, Cambridge, would feel as I do, that even if the family of the writer had powers to prevent publication — which I doubt — they could not possibly wish to do so. Such communications should be available to the scientific world, and I am delighted to hear of your find in time for the appearance of your book“...



ona wraz z całą jego biblioteką w posiadanie syna, Sir Francis'a Darwina, wybitnego botanika. Ten ofiarował ją z kolei, razem z wieloma książkami Karola Darwina, Uniwersytetowi w Cambridge<sup>7</sup>. Tam też, a mianowicie w księgozbiórce Botany School tegoż uniwersytetu, przechowywana jest do tej pory<sup>8</sup>.

Oprócz własnoręcznej dedykacji Strzeleckiego na stronie przedtytułowej książki zawiera ona exlibris Franciszka Darwina, a ponadto na końcu książki skreślone ołówkiem uwagi o książce Strzeleckiego. Te ostatnie, jak przypuszcza bibliotekarz Botany School, p. Alexander Watt<sup>9</sup>, są kreślone prawdopodobnie ręką Karola Darwina<sup>10</sup>. Ustalenie z całą pewnością autorstwa tych zapisków nie powinno przedstawiać zbyt wielkich trudności po dokładnym ich porównaniu z innymi rękopisami Darwina.

<sup>7</sup> Informacja Royal College of Surgeons of England w Londynie, które zarządza obecnie Muzeum Darwina w Down. Znajduje się tutaj część księgozbioru Darwina zwróconego do Down House przez uniwersytet w Cambridge. (Pismo do autora z dnia 24.IX. 1957 r.).

<sup>8</sup> Początkowo poszukiwanie dzieła Strzeleckiego, przeprowadzone za pośrednictwem Down House, gdzie pozycji tej nie było, nie dało rezultatu. Pozwalało to przypuszczać, że książka zaginęła lub nie jest skatalogowana. Powtórne jednak poszukiwania w Botany School, podjęte na skutek osobistej kwerendy, dały wynik pozytywny. (Pismo Botany School do autora z dn. 23.I.1958).

<sup>9</sup> Ibidem.

<sup>10</sup> Notatki odręczne na książce Strzeleckiego, napisane prawdopodobnie przez Karola Darwina:

So that animals cannot have pressed from one island to another, recently	143 — Van Diemen's long an island for coast elevated 100 ft
	254 — Proteaceous leaf <i>Bulinus</i> & <i>Helix</i>
	296 — Van Diemen Carboniferous Series — Morris (?)

p. 302 *Diprotodon* Marsupial. *Pachyderm* Fossil to 312 (not important)

314 List of animals & birds common to Australia & Van Diemens Land

347 — Sterility of one race of mankind with another

p. 352 Number of natives Van Diemens Land.